

λέξιν. Ἐλαβε τότε τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν χεῖρά της καὶ μὲ ἠρώτησε διατί ἤμην τόσο ὑπερήφανος, εἶτα δὲ ἐψύχισε ταπεινῆ τῇ φωνῇ: «Ἄν μ' ἀγαπάτε ὀλίγον, διατί δὲν τὸ λέγετε; Τί μὲ μέλει διὰ τοὺς ἄλλους, σεῖς μόνον εἰσθε δι' ἐμὲ τὸ πᾶν. Θὰ ἐγινόμεθα τόσο εὐτυχεῖς, ἂν ἦσθε ὀλιγώτερον ὑπερήφανος!» Ἐπεσα τότε εἰς τοὺς πόδας της, τοὺς ὁποίους κατεφίλησα ἐν παραφροσύνῃ. Ἀργότερα, τὴν ἰδίαν ἐσπέραν τῆς διηγῆθην ὅλα, καὶ τῆς ἐδειξα τὰ ἐγγράφα, τὰ ὁποῖα οὐδὲ νὰ ἰδῆ κατεδέχθη. Ὅ,τι εἶνε ἰδικόν της εἶνε καὶ ἰδικόν μου· ὅ,τι εἶνε ἰδικόν μου εἶνε καὶ ἰδικόν της ὁ κόσμος ἄς εἰπῆ ὅ,τι θέλει. Ἄν τὴν νομίζῃ τὴν γενναιοτέραν γυναῖκα τοῦ κόσμου, αὐτὴν τὴν φορὰν βεβαίως δὲν θ' ἀπατηθῆ.

Ἡ Λαίδη Σάρτερος πρὸς τὸν Δὸν Ἐκκελίον Φεβέρην.

Σὰς ἀγαπῶ ἤδη! Ἐλάτε τὸ Πάσχα νὰ μᾶς ἰδῆτε. Σκοπεύει ν' ἀγοράσῃ ἐν ἐγκαταλειμμένον μέγαρον, τὸ ὁποῖον δεσπόζει τῆς Φλωρινέλλας καὶ νὰ τὸ ἀνακαινίσῃ. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἠμποροῦμεν νὰ σὰς βλέπωμεν συχνά.

Λέγει ὅτι τὸ μέγαρον αὐτὸ εἶνε ἔργον τοῦ Βραμάντη καὶ ὅτι σὰς ἤκουσε συχνὰ νὰ λυπησθε ὅτι τὸ ἐβλέπατε νὰ ἐρείπῃται.

Ἡ Λαίδη Καίρνουραθ πρὸς τὸν Λόρδον Λανδοῦδον.

Μέγα σκάνδαλον ἀπεφύγαμεν ἐκ θαύματος. Ὁ Λόρδος Σάρτερος (διότι ὁ εὐπατρίδης αὐτός εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ Λόρδος Σάρτερος, καὶ τοῦ εὐρίσκω φοβερὰν ὁμοιότητα μὲ τὸν ταλαίπωρον Ἄλουρεδ), φέρεται κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἄψυγον. Δὲν ἐννοεῖ νὰ δημοσιευθῆ τὸ πρᾶγμα, λέγων ὅτι τοῦ εἶνε ἐντελῶς ἀδιάφορον ἂν ὁ κόσμος τὸν ὑπολάβῃ ὡς πιστωτὴν τῆς συζύγου του. Τὸ πρᾶγμα ἄλλως δὲν ἔχει σημασίαν, ἀφοῦ ὅπωςδῆποτε ὁ πρωτότοκος υἱὸς τῶν θὰ φέρῃ τὸν τίτλον καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν περιουσίαν. Χαίρω πολὺ ὅτι δὲν διεδόθη τίποτε. Χαίρω δ' ἐπίσης πολὺ, ἀναλογιζομένη ὅτι τὸ ἄσημον ὄνομα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἦτο γνωστός οὐδέποτε μ' ἐμπόδισε νὰ ἐκτιμῆσω τοὺς εὐγενεῖς τοῦ τρόπους. Ἐνθυμεῖσθε βέβαια, ὅτι ἔλεγα πάντοτε, ὅτι ἔχει ἐξωτερικὸν εὐπατρίδου. Θὰ ἦνε βεβαίως δύσκολον νὰ ἐξηγήσωμεν, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συναινεῖσμεν εἰς συνοικέσιον τόσῳ κατ' ἐπιφάνειαν ἀσυμβίβαστον καὶ τόσῳ ἀπίθανον. Ἄλλ' ὅταν μάθωσιν ὅτι ἐδώκαμεν τὴν ἔγκρισίν μας οὐδεὶς θὰ διανοηθῆ νὰ τὸ κατακρίνῃ. Ὅλοι γνωρίζουσιν, ὅτι οὐδέποτε ἤθελα παραδεχθῆ τι ἄτοπον ἢ ἄκοσμον. Ὅπως δῆποτε δὲν βλέπω διατί νὰ μὴ κοινολογήσωμεν ἐμμέσως τὸ πρᾶγμα· ἂν τὸ κρίνετε εὐλογον, δύνασθε ἐξαίρετα νὰ τὸ ἐκμυστηρευθῆτε ἰδιαιτέρως εἰς τὴν λέσχην εἰς μερικοὺς φίλους σας. Ἀρκεῖ τόσον διὰ νὰ τὸ μάθουν ταχέως ἡ Αὐλὴ καὶ ἡ πόλις. Ἴσως μάλιστα εἶνε αὐτὸ καλλίτερον, παρὰ καὶ ἡ ἀπλὴ ὑπόθεσις, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ κάμωμεν

συγγένειαν ἀνάρμοστον. Ἡ Ἐσμέα μὲ ἀνησύχησε πολὺ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη· χαίρω δὲ πολὺ, ὅτι μεταδίδω τὸρα τὴν εὐθύνην μου εἰς τὸν Λόρδον Σάρτερος· τὸν ἀγαπᾷ ἐμπαθῶς, καὶ ἐκτὸς τούτου ἔγινε καὶ πολὺ εὐάγωγος. Οὐδέποτε θὰ ἐπίστευα, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ μεταβληθῆ τοιοῦτοτρόπως εἰς μίαν ἡμέραν διὰ τῆς ἀπλῆς ἐπιδράσεως ἐνὸς αἰσθήματος.

Ὁ Λέων Ἰέντσος πρὸς τὸν Δὸν Ἐκκελίον Φεβέρην.

Ἐλα νὰ μᾶς ἰδῆς τὸ Πάσχα. Ἄφησε, ἀπαξ τοῦλάχιστον, τὸ ἐρμητηρίον σου, διὰ νὰ μοῦ δώσης τὴν γαμικὴν εὐλογίαν.

Ὁ Κ. Χόλλυς πρὸς τὴν Λαίδη Σάρτερος.

Τὰ ἔχασα, κατὰ γράμμα! οὐχ ἦττον σὰς συχαίρω καὶ τοὺς δύο. Πότε θὰ τελειώσουν αἱ τοιχογραφίαι; Ἐλπίζω νὰ μὲ ἐσυγχώρησες;

Ἡ Λαίδη Σάρτερος πρὸς τὸν Κ. Χόλλυς.

Σοῦ τὰ συγχωρῶ ὅλα, ἀκόμη καὶ τὰς ἀνοησίας τὰς ὁποίας μοῦ ἔγραψες. Θὰ τὸν λέγω πάντοτε Ἰέντσον. Θὰ μείνωμεν ἐδῶ ὅλον τὸ θέρος, καὶ . . . θὰ τελειώσῃ τὰς τοιχογραφίας.

ΠΕΡΙ ΠΕΝΘΟΥΣ

Α'.

Ἡ ἔρνοια τοῦ θαράτου.

Γινώσκουσι τὰ ζῶα τί ἐστὶ θάνατος; Τινὰ τούτων πιθανῶς. Ὁ κ. Χουζῶ διηγείται, ὅτι ὁ κύων γυναικὸς τινος φονευθείσης ἐν Ἀρκανσὰς ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς Ἰνδοὺς, κατεκλίθη ἐπιμόνως ἐπὶ τοῦ τάφου της καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τῆς πείνης. Ὑπομιμνήσκει δ' οὗτος καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυβιέρου ἀναφερομένην παρατήρησιν κυνός, ὅστις φιλῶν λέαιναν μεθ' ἧς συνέζῃ ἐν τῷ βοτανικῷ κήπῳ τῶν Παρισίων, τόσοῦτον ἐθλίβη ἐκ τοῦ θανάτου της, ὥστε ἀπέθανεν ἐξ αἰτίας. Ὅμοιως αἱ θήλειαι τῶν ψιττακῶν, τῶν λεγομένων ἀχωρίστων, χηρεύουσαι θνήσκουσι ἐκ θλίψεως. Αἱ παρατηρήσεις αὗται μαρτυροῦσιν ἀριδῆλως, ὅτι ζῶα τινὰ κέκτηνται μεγάλην ἠθικὴν αἰσθητικότητα, οὐδαμῶς ὅμως ἀποδεικνύουσιν, ὅτι θνήσκοντα ἐκ θλίψεως ἔχουσι σαφῆ ἔννοιαν τοῦ ἀναποδράστου θανάτου αὐτῶν. Παντελῶς δ' οὕτω διαφέρει τοιοῦτος θάνατος τῆς προμελετημένης καὶ ἐλλόγου αὐτονομίας, τῆς ὁποίας πλείστα παραδείγματα παρέχει τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ δῆ συχνάκις, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν δόξαν, καὶ αὐτὰ τάγρια φύλα. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἦτο ἀναμφισβητήτως βεβαιωμένον, ὅτι οὐδὲν ζῶον ἔχει σαφῆ ἔννοιαν τοῦ θανάτου, πάλιν θὰ ἐσφάλλετο σφόδρα ὁ ζητῶν νὰ διίδη ἐν τούτῳ κεφαλαϊκῇ διαφορὰν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ ζῴου· διότι, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ἡ ἔννοια φυσικοῦ θανάτου εἶναι πάντῃ ἀγνωστος εἰς ἔθνη ὀλόκληρα. Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀνθρώπου

ἀπὸ τοῦ ζῶου κρίνεται μᾶλλον ἐκ τῶν ἐν τοῖς πένθεσι γινομένων ἢ ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως ἐπικηδείων τελετῶν· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις ἡ διαφορὰ εἶναι σχετική τις καὶ οὐχὶ ἀπόλυτος.

Εἶδος τι λάμα (*αὐχερίας γουανάκων*) φαίνεται, ὅτι ἔχει μόνον τὴν ἔννοιαν τοῦ θανάτου ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὸν πόθον ἐνταφιασμοῦ ἐν ἰδίῳ νεκροταφείῳ. Τὰ ἐλεύθερα ζῶα τοῦ εἶδους ἐκείνου, ὅταν προσεγγίξῃ ὁ θάνατος τῶν μεταβαίνουσι νάποθάνωσιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, παρὰ τὸν σωρὸν τῶν ὄστων τῶν ὁμοφύλων. Τινές δὲ μύρμηκες καὶ πλέον τούτου ποιοῦσι, μετὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους μάχας ἀποκομιζόντες τὰ πτώματα τῶν οἰκείων πολεμιστῶν. Κατὰ δὲ τὸν Βάπτελ, οἱ ἀνθρωπόμορφοι πίθηκοι, τοῦ εἶδους *γορίλλα γίνα*, φροντίζουσι καὶ καλύπτουσι διὰ κλάδων καὶ ξηρῶν ξύλων τοὺς νεκροὺς τῶν ὁμοφύλων. Ἐξ ἐναντίας δὲ πολλαὶ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν ἐγκαταλείπουσι ἀφροντίστως τὰ πτώματα τῶν οἰκείων. Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι σπανίως ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ γένει παρατηρεῖται ἐγκαταλείψεις τῶν νεκρῶν. Καθόλου δ' εἰπεῖν αἱ ἐπικήδειοι τελεταὶ μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις ἰδιαίχουσιν, ὅσοι δὲ τῶν ἐπιστημόνων κατέχονται ὑπὸ τῆς μανίας νὰ πλάττωσι χάσματα πρὸς χωρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν λοιπῶν ζῶων, ἡδύναστο εὐλογοφανῶς ὁπωσοῦν νὰ χαρακτηρίσωσι τὸν ἀνθρώπον ὡς γένος ἴδιον « πενθοῦν τοὺς νεκρούς. »

Ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐξετάζοντες τὰς κυριωτάτας τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, αἱ ἐπικήδειοι τελεταὶ καὶ τὰ ἐν τοῖς πένθεσι νόμιμα, καὶ τοὶ μεγάλη ἢ ποικιλία αὐτῶν, σχετίζονται ὅμως συνήθως ταῖς δοξασίαις περὶ τῶν ἐπέκεινα τοῦ παρόντος βίου. Ἄλλοι μὲν ἐγκαταλείπουσι ἀπλῶς τοὺς νεκρούς, ἄλλοι δὲ καὶ τοὺς τρώγουσι. Πολλοὶ λαοὶ θάπτουσι ὑπὸ τὴν γῆν τοὺς νεκρούς, καὶ ἐπισωρεύουσι χῶμα καὶ λίθους. Ἄλλαχού κρύπτουσι αὐτοὺς ἐν φυσικοῖς σπηλαίοις ἢ ἐν τεχνικοῖς ὀρυγμασίν, ὅπερ κλείουσι ἔπειτα καὶ ἐξασφαλίζουσι κατὰ τὰ ἐνόητα πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν θηρίων. Ἄλλοι πάλιν λαοὶ ἢ φυλαὶ ἔχουσι περὶ τούτου καθ' ὁλοκληρίαν ἀντιθέτους ἰδέας· ἀντὶ νὰ προφυλάττωσι τοὺς νεκρούς, προβάλλουσι τὸναντίον αὐτοὺς βορὰν εἰς τὰ θηρία, εἰς τὰ ἀρπακτικὰ ὄρνεα, καὶ δὴ εἰς κύνας ἐπιτηδῆς πρὸς τούτο ἡσκημένους. Οἱ μὲν ἀποξηραίνουσι καὶ ταριχεύουσι τοὺς νεκρούς, οἱ δὲ ἐκθέτουσι αὐτοὺς ἐφ' ὑψωμάτων, ἐπὶ κλάδων δένδρων, ἐν περόγαις (μονοξύλοις) κλπ.

Ἐκτὸς τῆς κτηνώδους ἐγκαταλείψεως, πάντα τὰ ἐπικήδεια νόμιμα, τὰ ποικιλώτατα καὶ διαφορα ἀλλήλων, προσῆθον ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, εὐσεβοῦς μερίμνης περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῶν τεθνηκότων. Ἡ πεποίθησις περὶ ἐξασφατισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἐν τῷ

τάφῳ ρίζοβολεῖ συνήθως παρὰ μόνους τοὺς διαπαιδαγωγηθεῖσιν ἐν τοῖς αὐστηροῖς διδάγμασι τῆς ἐπιστήμης. Ἄλλ' ὁ κατὰ φύσιν ἄνθρωπος ἢ ὁ ἀμαθὴς θεωροῦσι τὸν θάνατον ὡς συμβεβηκός, ὡς ὤθησιν ἀλλοίαν διδοῦσαν διεύθυνσιν εἰς τὴν ὑπαρξίν. Ἐκ τῆς σηπεδόνης τοῦ πτώματος ἀποσπάται ἀτμός τις, σκιά, εἶδωλον, κλπ. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἐν ἐπιγνώσει ἑαυτοῦ ἐγὼ τοῦ θανόντος μεταβαίνοντος τότε εἰς νέαν ὑπαρξίν, διατηροῦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὸν τύπον τῆς προτέρας. Ἐνίοτε φανταζονται, ὅτι τὸ ἀπὸν ἐγὼ θὰ ἐπαέλθῃ ποτὲ εἰς τὸ προσκαιρῶς ἐγκαταλειφθὲν σῶμα, καὶ τότε προσπαθοῦσι νὰ διατηρήσωσιν ἐφ' ὅσον δύναται ἀλώθητον τὸ παλαιὸν σκηνωμα. Βεβαίως τὰ καθημερινὰ φαινόμενα τοῦ ὕπνου, τῶν ὀνείρων, τῶν λιποθυμιῶν καὶ τῶν τοιούτων τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς παραπλάνησιν ἐν τούτῳ τῆς νηπιαζούσης κρίσεως τοῦ κατὰ φύσιν ἀνθρώπου. Ἡ ἄξεστος διάνοια αὐτοῦ ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ σφρίγους τῆς ζωῆς εἰς τὸν ἐκμηδενισμόν τοῦ θανάτου. Πρὸς τοῦτοις ἐν ταῖς πρώταις περιόδοις τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως ἀδύνατος εἶναι ἀκριβῆς διάκρισις τοῦ συνειδότης ἀπὸ τοῦ ἀσυνειδήτου. Ὁ ἄνθρωπος τότε ἀποδίδωσιν εὐκόλως εἰς ἄψυχα πράγματα, παικίλας ἐντυπώσεις ἐμποιοῦντα αὐτῷ, ἰδέας, αἰσθήματα καὶ πάθη ἀνάλογα τοῖς ἑαυτοῦ. Μάλιστα δὲ, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν καὶ ὡς τοσάκις ἐφαντάσθησαν οἱ ποιηταί, ὁ ὕπνος φαίνεται αὐτοῖς ὄντως ἀδελφὸς τοῦ θανάτου, δυσκόλως δὲ διακρίνει ἐκάτερον διότι καὶ πράγματι ὁ ὕπνος ὁμοιάζει μὲγάλως προσκαιρῶ θανάτῳ, καθ' ὃν τὸ πνεῦμα καταλείπον τὸ σῶμα πλανᾶται τῆδε κάκεισε· ὁ δὲ θάνατος μικρὸν φαίνεται διαφέρων μακροῦ ὕπνου, ἐξ οὗ προκύπτει διπλασιασμός τοῦ ὄντος.

Ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς γενικὰς ταύτας σκέψεις, ὅπως κατανοήσωμεν τὰς ἐν τοῖς πένθεσι συνηθείας, τὰς ποικιλωτάτας καὶ ἐνίοτε παραλογωτάτας, ἅς ἐπιβάλλουσι ἑαυτοῖς διάφορα τῶν ἀνθρώπων ἔθνη. Ἐνταῦθα θὰ καταγράψωμεν ὅσας τῶν συνηθειῶν τούτων θεωροῦμεν τυπικὰς καὶ ταύτας μόνον.

B'.

Περὶ πένθους ἐν Μελαρνησίᾳ.

Τὰ ἐν τοῖς πένθεσι νόμιμα εἰσὶ ποικίλα καὶ ἐν Μελαρνησίᾳ, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐσχάταις τὸν ἀνθρωπισμὸν φυλαῖς, τοῖς Τασμανοῖς καὶ τοῖς Αὐστραλοῖς, οἵτινες ἄλλως εἰσὶν ὁμοίωτατοι ἀλλήλοις. Οὗτοι θάπτουσι ἐνίοτε τὸ πτῶμα, ἐνίοτε δὲ καταθέτουσι αὐτὸ ἐν ἐπιπολαίοις ὀρυγμασι. Κατὰ τὸν ἐνταφιασμόν ὁ νεκρὸς κατατίθεται ἐνοκλάδην, τοὺς βραχιόνας ἔχων ἐσταυρωμένους καὶ τὰ γόνατα ἐπὶ τοῦ στήθους ἐγγίζοντα· καλύπτεται δὲ καὶ διὰ τοῦ μανδύου, ὃν ἐφόρει ζῶν.

Ἡ τοιαύτη στάσις τοῦ νεκροῦ συνειθίζεται ἢ συνειθίζεται ἀκόμη παρὰ πλείστοις λαοῖς, ἰδίᾳ τοῖς Ἀνδαμανίταις, τοῖς Περουβίοις, τοῖς ἀρχαίοις Σκώτοις κλπ. παρέσχε δ' ἀφορμὴν εἰς μυρίας εἰκασίας, ὧν πιθανωτέρα εἶναι ἢ ἀπλουστάτη. Οἱ κατὰ φύσιν ἄνθρωποι, οἱ τὸν θάνατον ὑπολαμβάνοντες ὕπνον μακρὸν, μεριμνῶσιν ὡς εἰκός, ὅπως ὁ νεκρὸς εὐρίσκηται ἐν τῷ τάφῳ ἐν τῇ στάσει ἐκείνῃ, ἣν ζῶν ἐτήρει, ἀναπαυόμενος τὴν ἐσπέραν παρὰ τὴν ἐστίαν, ὡς αἰεὶ ἐπέστρεφεν ἀπὸ τῆς θήρας ἢ τῆς μάχης.

Ἐνίοτε οἱ ἐν λόγῳ Μελανήσιοι κατέθετον τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐν κόιλαις κορμοῖς δένδρων ἢ ἐν φλοῖνοις λάρναξι· πάντοτε δὲ πλησίον τοῦ νεκροῦ κατέθετον καὶ τὰ κυνηγετικά ἢ πολεμικὰ ὄπλα αὐτοῦ.

Οἱ τόποι τῆς ταφῆς ἦσαν συνήθως ἀπομεμονωμένοι, καὶ εἰς ἓνα μόνον νεκρὸν ὠρισμένοι ἐκάστοτε· ἐνίοτε ὅμως οἱ Αὐστραλοὶ εἶχον μικρὰ κοινὰ νεκροταφεῖα. Ἄλλ' οἱ τρόποι, ὧν μνημονεύομεν, συνειθίζοντο ἐν ταῖς ταφαῖς τῶν νεωτέρων· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ἐκίδεον ἐνίοτε μετὰ μείζονος πομπῆς, καὶ ἀντὶ τὰ τοὺς θάπτωσιν ἀπετέφρουν τὸν νεκρὸν αὐτῶν ἐν πυρᾷ· μετ' ὃ συνέλεγον ἐπιμελῶς τὰ πηνηρακωμένα ὄσῳ, τὰ ὅποια ἐτήρουν ὡς φυλακτῆρια κατὰ νόσων ἢ πρὸς εὐδοκίμησιν ἐν κυνηγίοις καὶ ἐν μάχαις. Πᾶσαι δ' αὐταὶ αἱ συνήθειαι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι κατὰ τὰς δοξασίας τῶν Τασμανῶν καὶ τῶν Αὐστραλῶν, οἱ νεκροὶ ἐξηκολούθουν ζωὴν ἄλλην καὶ πέραν τοῦ τάφου. Φαίνεται ὅμως, ὅτι καὶ ἐν Μελανησίᾳ, ὡς καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις χώραις, ἐκείνο ὅπερ ἐφαντάζοντο παραμένον μετὰ τὸν θάνατον, τὰ εἶδωλα καμώντων ἐνὶ λόγῳ, ἐνέπνεον μᾶλλον τρόμον ἢ στοργὴν. Τοῦτου δ' ἕνεκα ἀπέφειγον νάναφέρωσι τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος, οἱ δ' ὁμώνυμοι αὐτῷ ἐν τῇ φυλῇ μετέβαλλον ὄνομα. Παρόμοιον ἔθιμον ὑπάρχει καὶ ἐν ἄλλαις φυλαῖς, ἰδίως δ' ἐν Πολυνησίᾳ.

Οἱ Τασμανοὶ καὶ οἱ Μελανήσιοι, κατὰ τὸν θάνατόν τινος τῶν οἰκείων, ἐτραυματίζον ἐπίσης τὸ ἴδιον σῶμα ἢ ἀπέκοπτον μίαν τῶν φαλάγγων τῆς χειρὸς, εἴτε ὅπως ἀποδείξωσι τὴν θλίψιν των, εἴτε ὅπως κατευνασῶσι τὴν ὀργίλην σκιάν τοῦ θανόντος. Ἄλλως δὲ οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ πιστεῦσωσιν ὅτι ὁ θάνατος προέρχεται ἐκ λόγου φυσικοῦ, ἀλλ' ἀπέδιδον τὴν αἰτίαν αὐτοῦ συνήθως εἰς μαγγανεύματα ἐχθρῶν. Τοῦτου ἕνεκα ἐφρόνουν, ὅτι οἱ συγγενεῖς ὤφειλον νὰ ἐκδικήσωσι τὸν θανόντα· καθῆκον δ' ἐπεβάλλετο ἀπαράβατον ὁ φόνος τῶν ὑποτιθεμένων δολοφόνων, οἵτινες ἀνῆκον συνήθως εἰς τινὰ τῶν γειτόνων φυλῶν, καὶ ἡ σφαγὴ ἦτο ἀνάλογος τῆς σπουδαιότητος τοῦ νεκροῦ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν στοργῆς τῶν οἰκείων. Αὐστραλὸς τις πρὸς ἐνδειξιν τῆς πρὸς τὸν ἱεραπόστολον Σαλβάδον ἀγάπης, τῷ ὑπεσχέθη νὰ

σφάζῃ, ἂν ἀποθάνῃ, τοῦλάχιστον ἡμίσειαν δωδεκάδα συμπατριωτῶν του. Εἶναι δὲ τοῦτο, μεταξύ ἄλλων, ἐν τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων, ἅτινα ἐπήνεγκεν εἰς τὸν κόσμον, οὐχὶ τὸ δόγμα περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ὅπερ βραδύτατα διεπλάσθη ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει, ἀλλ' ἡ κοινοτάτη πάσαις ταῖς φυλαῖς δοξασία περὶ προσκαίρου ἐπιβιώσεως μετὰ θάνατον.

Οἱ Παπούαι καὶ οἱ Νεοκαληθόνιοι πιθανῶς δὲν συνειθίζουσι νὰ καίωσι τοὺς νεκροὺς. Ἄλλ' ἐξ ἐναντίας οἱ μὲν Παπούαι ἀποξηραίνουσι καὶ ταριχεύουσι τοὺς νεκροὺς, καὶ τοὺς φυλάττουσιν εἴτα ἐπιμελῶς ἐν ταῖς ἰδίαις κατοικίαις· τῶν δὲ Νεοκαληθονίων πατριαὶ τοῦτο θέτουσιν αὐτοὺς εἰς μέρη ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο ὠρισμένα, καὶ ἀφ' οὗ συντελεσθῆ ἢ σῆψις ἀνακομίζουσι τὰ ὄσῳ, καὶ θέτουσι ταῦτα εἰς κοιλότητας βράχων, ἢ εἰς μικρὰ ὑπόγια, ἐσκαμμένα ἐν μέσῳ δασῶν. Συχνότατα ὅμως θάπτουσι αὐτοὺς ἐν κοιμητηρίῳ ἰδιαιτέρῳ τῆς πατρίδος, ὅπερ θεωρεῖται τόπος ἱερός (ταβοῦ). Ἄλλαι δὲ πατριαὶ τῶν Νεοκαληθονίων θάπτουσι μόνους τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν, τοὺς δὲ κοινούς νεκροὺς θέτουσιν ἐπὶ κλάδων δένδρων ἢ προσδένουσιν εἰς κορμούς δένδρων. Ἐν πάσῃ δὲ περιστάσει θέτουσιν ἢ ἐμπηγνύουσιν ἐν τῇ γῇ πλησίον τοῦ νεκροῦ πάντα τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὅποια ὑπολαμβάνουσι χρήσιμα ἢ ἀρεστὰ αὐτῷ, ὡς δόρατα, παραίας (κώπας), κοσμήματα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ θάνατος ἀρχηγοῦ θεωρεῖται ἐν Νέᾳ Καληδονίᾳ ὡς δημοσία συμφορὰ, ἴσως δ' ἐπειδὴ καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν πατριῶν αὐξάνει δυσαναλόγως πρὸς τοὺς πόρους αὐτῶν, δυσχεραίνονμένης τῆς συντηρήσεως αὐτῶν ἐκ τοῖς τοιαύτης αὐξήσεως, ὑποχρεοῦνται πάντες, ὡς αἰεὶ ἀποθνήσκει ἀρχηγός, πρὸς ἐκδήλωσιν θλίψεως νάπέχωσιν ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας ἢ ἓνα μῆνα τῶν συζυγικῶν σχέσεων. Ἡ τοιαύτη ἐκδήλωσις τοῦ πένθους εἶναι, βλέπετε, παντελῶς διάφορος τῶν ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς συνειθιζομένων. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς προθεσμίας ἢ ἄρσις τῆς ἀπαγορεύσεως πανηγυρίζεται διὰ μνημοσύνου εορτῆς.

Ἐκ πασῶν τῶν παρατηρήσεων τούτων καθίσταται πρόδηλον ὅτι οἱ Μελανήσιοι, καὶ αὐταὶ αἱ ὑποδέσσταται φυλαὶ ἐκ τούτων, πιστεύουσιν εἰς ἐπιβίωσιν τινὰ μετὰ θάνατον, καὶ ὅτι ὁ θάνατος τῶν οἰκείων διεγείρει αὐτοῖς, εἰς ἄλλους μὲν ἐπὶ μακρότερον, εἰς ἄλλους δ' ἐπὶ βραχύτερον χρόνον, αἰσθήματα στοργῆς ἢ ὠμότητος.

(Ch. Letourneau)

•• Π.

ΖΩΑ ΣΟΦΑ

ἐκτεθέντα ἐν Παρισίοις

Οἱ ἄνθρωποι ἐξεμεταλλεύθησαν πάντοτε τὴν νοημοσύνην τῶν ζώων διὰ τὰς δημοσίας διασσε-